

TOMAS TRANSTRÖMER

Havazik

*A temetések
úgy sűrűsödnek,
akár a közlekedési táblák,
amikor egy városközpont felé közeledünk.*

*Sok ezer pillantás
pásztázza a hosszú árnyékok földjét.*

*Az ürbe
lassan
híd emelkedik.*

Fekete hegyek

*A következő kanyarban a busz kivált a hegy hideg árnyékából
és orrát a nap felé fordítva füstölve kúszott fölfelé.
Össze voltunk zsúfolva. Velünk volt a diktátor mellszobra is
újságpapírba csomagolva. Egy flaska járt szájról szájra.
A halál anyajegye kinél lassabban, kinél gyorsabban nőtt.
Odafönt a hegyen a kék tenger beérte az eget.*

Néhány mondat Tranströmer verseiről

Tomas Tranströmer, korunk legjelentősebb svéd költője 1931-ben született Stockholmban. Pszichológusnak tanult, éveken át börtönpszichológus volt Västeråsban. Első, 1954-ben megjelent és mindössze 17 verset tartalmazó kötetével üstökösként robbant be a kortárs svéd irodalomba, azóta minden új művének megjelenése irodalmi esemény. Kevés verset írt, csak végsőkig kiérlelt munkáit rendezte kötetbe: 12 kötetben publikált eddigi életműve ma sem túl vastag olvamány. „Tranströmer a koncentráció mestere”, írta róla egyik legszorgalmasabb fordítója, Mervel Ferenc, „versei intenzív pillanatképek, de váratlan dimenzióikban néha túlmutatnak önmagukon”, majd valamivel később így folytatja: „Versei valahogy nélkülözhetetlenek, ami kétségkívül a költői nagyság kritériuma.” Költészete elvont és visszafogott, szikárságában leginkább egyik kedvenc költőjéhez, Pilinszky Jánoséhoz hasonlítható.

Itt közölt versei különböző köteteiből valók, így szerény „keresztmetszetet” adnak eddigi lírájából. A mába átnyúló történelmi témák (*Carillon*), egy felhőszakadás döbbenetes érzéki leírása, az őszi táj tapinthatóan konkrét megfogalmazása (*A szabadban*) vagy a legutóbbi kötetében megjelent, az elmúlást idéző szorongás (*Havazik*) – olyan témák ezek, amelyek költészetét időtlenné és elvontságuk ellenére is tárgyiassá teszik.

Miután elnyert minden fontos hazai irodalmi díjat, 2011-ben irodalmi Nobel-díjjal tüntették ki. Többször járt Magyarországon, Thinsz Géza segítségével 43 XX. századi magyar verset ültetett át svédre. Szükre szabott lírája csaknem teljes egészében olvasható magyarul is: a hetvenes években Thinsz Géza jelentette meg tőle kisebb válogatást, 2001-ben és 2011-ben pedig a Széphalom Könyvműhely adta ki „majdnem összes” versét (*117 vers*, illetve *Boltívek végtelenje*).

Jávorszky Béla

Kövek

*A kezünkből kiröppenő kövek kristálytiszta
hullnak keresztül az éveken. Lent a völgyben
a pillanat riadt mozdulatai szállnak
ághegyről ághegyre, hogy aztán a jelenidő ritkás levegőjében
elcsöndesedjenek, úgy siklanak, akár
a fecskék, hegycsúcsról
hegycsúcsra szállva, amíg el nem érnek
a végső fennsíkra
a létezés határán túl. Ott lezuhannak,
kristálytiszta hullnak
cselekedeteink
rajtunk kívül,
a semmi fenekére.*

A tél pillantása

*Előre dőlök, akár egy létra, és arcom bevilágítja
a cseresznyefa első emeletét.
Már bent is vagyok a színek harangjában, melyet a nap kongat.
S hamarabb falom föl a bíbor gyümölcsöt, mint négy seregély.*

*Ekkor távolról megcsap a hideg.
A pillanat elsötétül,
belém hasít, mint fatörzsbe a fejsze.*

*Későre jár. Futólépésben távozunk
szemtávolságon túlra, le, le, az antik csatornarendszerbe.
Az alagutakba. Ott vándorlunk hónapokon át,
részben munkakörünk okán, részben menekülve.*

*Rövid áhítat, valahányszor egy-egy csatornaszem megnyílik fölöttünk,
és némi fény hull alá.
Felfelé nézünk a lefolyó rácsai közül, fel a csillagos égre.*

A szabadban

1.

Őszvégi labirintus.

Eldobott üres üveg az erdő kapujában.

Lépj be. Az erdő ilyentájt elhagyott, néma lokál.

Alig hallani neszt: mintha egy csipesszel óvatosan

ágakat mozdítana odébb valaki,

vagy mint mikor sarokvas nyöszörög halkán egy vastag fatörzs oldalában.

A fagy rálehel a gombákra: összezsugorodtak.

S most leginkább eltűntek után maradt tárgyakra vagy ruhadarabokra hasonlítanak.

Megjön az alkonyat. Ideje kilépni

és viszontlátni jelképeinket: a rozsdás szerszámot odakint

a mezőn,

a tó túlszéljén árválkodó házat, ezt a rozsdabarna dobozt, mely leginkább leveskockához hasonlatos.

2.

Egy Amerikából érkezett levél kergetett ki

eme világos júniusi éjjel a néptelen külvárosi utcákra, emléktelen,

most született háztömbök közé, melyek hűvösek, akár a rajzok.

A levél a zsebemben lapul. Nyughatatlan, dühös gyaloglás, afféle ima.

Nálatok a rossznak és a jónak valóban arca van.

Ami nálunk többnyire harc hangok, számjegyek és napok között.

Akik a halál dolgában járnak, nem kerülnek a napfényt.

Üvegpalotákból irányítanak. Hangyaként hemzsegnek a tűző napsugárban.

Előrehajolnak a pult fölé, és a nyakukat tekergetik.

Távol, az új homlokzatok egyike előtt állok meg véletlenül.

Ablaksor; mely egyetlen ablakká olvad össze,

s magába szívja az éjszakai ég fényét és a falombok vándorlását.

Síma, eget tükröző tó, mely fölemelkedik a nyári éjszakában.

Az erőszakot valótlannak érzem

egy pillanatra.

3.

Éget a nap. Repülőgép száll alacsonyan,

hatalmas, kereszt alakú árnya a földre vetül.

Egy ember ül a mezőn, és valamit ás.

Közeledik az árnyék.

Emberünk a másodperc töredéke alatt a kereszt középpontjába kerül.

Láttam a keresztet, mely hűvös templomok boltíve alatt csüng,

és néha egy heves mozdulat pillanatképehez hasonlatos.

Felhőszakadás a szárazföld felett

*Eső dobol az autók tetején.
Dörög. Észrevehetően lassul a forgalom.
Fényes nappal van, mégis fölgyúlnak a lámpák.*

*A füst visszatorlódik a kémények torkán.
Aki él, meglapul, két szemét lehunyja.
Te is magadba fordulsz, s tapinthatóbban lüktet benned az élet.*

*A kocsí csaknem vak. Megáll,
fölgyújtja fényét, enyhén füstölög,
miközben a víz végigcsorog az ablaküvegen.*

*Íme az erdei út, mely oldalt
egy tavirózsában gazdag tó mellett kanyarog
a távoli erdő felé, melyet az eső magába zárt.*

*Odafenn vaskorszakbeli kövek
hevernek, e táj valaha törzsi harcok színhelye lehetett,
afféle fagyos Kongó,*

*és a veszély egybeterelt embert s állatot,
morajló tömeggé gyúrta őket a falak,
a bozót és kőhalom mögött a hegy tetején.*

*Sötét kapaszkodó, valaki
hátára vetett pajzzsal kaptat fölfelé,
s töpreng, miközben az autósor várakozik.*

*Világosodik, letekerheted az ablakokat.
Madár fuvolázik magában
az egyre ritkásabb eső hangjegyei között.*

*A tófelszín kisimul. A viharos ég
súg valamit a tavirózsákon át a homokdűnének.
Az erdő ablaka lassan kitárulkozik.*

*Csakhogy a vihar egyenesen belevág a csöndbe!
Fülsiketítő csattanás. Utána néma csend,
csupán néhány esőcsepp perdül még a földre.*

*A csendben közeledni hallod a választ.
Jó messziről. Afféle nyers gyerekhangot.
Dörgés kúszik a hegygerinc felől.*

*Egybenőtt hangok moraja.
A vaskor belsejéből hosszú, rekedt trombitahang kiáltozik.*

Carillon*

*A madám mindenkit megvet, aki csak szobát vesz ki
ócska szállodájában.
Enyém a sarokszoza a másodikon: nyomorúságos ágy,
csupasz égő a mennyezeten.
Meghökkentően súlyos függönyök, melyeken negyedmillió
láthatatlan minta masírozik.*

*Az ablak alatt sétálóutca vezet,
lomha turisták, fürge diákok kószálnak,
munkaruhás férfiak tolják kerékpárjukat.
Ők, akik azt hiszik, megforgathatják a világot, és akik
azt hiszik, hogy majd ők is vele forognak.
De hát ez utca, a mi utcánk, ugyan mibe fog beletorkolni?*

*A szoba egyetlen ablaka máshova néz:
a Vad Térre,
a forrongó földre, erre a hatalmas, rengő földfelületre,
melyet olykor járókelők népesítenek be, máskor kihalt.*

*Minden, ami bennem él, ott ölt testet, minden rettegés
és minden remény.
Minden, ami elképzelhetetlen, de ami mégis megtörténik.
Alacsonyok a partjaim, ha csak két decimétert emelkedik a halál,
máris ellep, elönt.*

*Maximiliánnak hívnak. 1488-at írunk. Itt tartanak bezárva
Brügge városában,
mivel ellenségeim tanácstalanok –
gonosz idealisták, amit pedig a borzalmak hátsó udvarán
elkövettek, leírni sem tudom, a vér tintává
nem változik.*

*Én vagyok a munkaruhás férfi is, ki csörömpölő kerékpárját tolja
odalent az utcán.*

*Én vagyok az is, akit látsz, a sétáló és időnként megtorpanó
turista, aki lődörög, aztán megáll,
és pillantását végigjártatja a régi festmények
holdsápadt arcain és redőzött öltözékeken.*

* Carillon = harangjáték. A vers Brüsszelben játszódik 1982 őszén. Maximiliánt, a későbbi I. Maximilián császárt, 1488-ban itt tartották fogva, híveit kivégezték.

*Senki nem határozza meg, hova menjek, legkevesbé én,
és mégis minden lépésem a helyes irányba vezet.
A fosszilis háborúba, ahol mindenki sebezhetetlen,
mivel halott.*

*A poros levéltömegek, lőrészekkel áttört
ablakok, a kerti sétányok, ahol megkövült könnyek
csikorognak a cipősarkak alatt...*

*Váratlanul, mintha drótba botlottam volna, a harang
megkondul a nevenincs toronyban.
Carillon! A zsák varratai szétfeszlenek és
a hangok szétgurulnak Flandria fölött.
Carillon! A harangok búgó érce, zsoltár és divatos
dal, együtt valamennyi, belerajzolva a levegőbe.
A reszketeg kezű doktor megírta a receptet, amit senki sem tud
elolvasni, de azért megismerik a kézírását...*

*Tetők és terek, fű és zöld lomb fölött
zúgnak a harangok, élőknek és holtaknak.
Nehéz megkülönböztetni Krisztust az Antikrisztustól!
A harangok végül hazaröptetnek.*

Elhallgattak.

*Visszatértem a szállodaszobámba: egy ágy, egy csupasz lámpa,
függönyök. Fura hangokat hallani itt, a pince
fölfelé sompolyog a lépcsőházban.*

*Kitárt karral heverek az ágyon.
Horgony vagyok, mely alaposan belekapaszkodott a tengerfenékebe,
s így megtartja a
hatalmas árnyékot, mely odafönt oson,
a nagy ismeretlent, amelynek része vagyok, és ami biztosan
fontosabb, mint én.*

*Odakint tovább halad a sétálóutca, ahol elhalnak lépteim,
el az írott szavak, előszavam a csendhez,
a továbblapozott zsoltár.*

Jávorszky Béla fordításai

Műfordítói díj Jávorszky Bélának

A skandináv irodalom magyar tolmácsolásáért és a *Fölmagasodik hirtelen – Tizenkét finn költő* (Magyar Napló, 2012) című kötetéért Jávorszky Béla budapesti műfordító a Magyar PEN Club Janus Pannonius műfordítói díjában részesült. A kitüntetéshez gratulálunk, és további jó munkát kívánunk Jávorszky Bélának!